

Методичні рекомендації щодо навчання змісту природничої освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.

Указом Президента України [16] строк дії воєнного стану продовжується з 18.08.2023 строком на 90 діб. Отже, організація освітнього процесу в 2023-2024 навчальному році буде напряду залежати від безпекової ситуації на місцях, зокрема, та державі загалом.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні», 2023-2024 навчальний рік розпочинається 1 вересня 2023 року і триватиме до 28 червня 2024 року. Також, Постановою унормовано, що обласні військові адміністрації і засновники закладів освіти в цих умовах мають ухвалювати рішення, що необхідні для збереження життя та здоров'я педагогічної та учнівської спільноти закладу.

У зв'язку із зазначеним вище, не втрачають актуальності й заходи/дії, що були започатковані та упроваджувалися у закладах освіти в минулому навчальному році, зокрема:

- о 09 годині 00 хвилин проводиться загальнонаціональна хвилина мовчання;

- неухильно дотримуються вимог сигналів сповіщення «Усім увага! Повітряна тривога!» усі учасники освітнього процесу (<http://surl.li/coxla>);

- реалізується Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1];

- надається психологічна підтримка школярам, за допомогою проведення ранкових зустрічей (психологічні хвилини/вправи, бесіди тощо), класних годин, годин спілкування тощо. Нагадуємо, що корисні матеріали, щодо цього, можна знайти на інтернет-сторінках офіційних сайтів, зокрема: Міністерства освіти і науки України – проєкт психологічної підтримки «Поруч» (<https://poruch.me/>) та методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій!» (<http://surl.li/dhfgv>); Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» – вкладка «Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій» (<https://cutt.ly/1HUfO9a>); Освіта Сумщини – вкладка «Психологічна підтримка в умовах воєнного стану» (<https://cutt.ly/qHUftjk>); Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти – вкладка «Психологічна підтримка дітей під час війни» (<https://cutt.ly/OHSAtj2>) та інші. Звертаємо увагу, що матеріали на цих сторінках постійно оновлюються навчально-методичними посібниками для вчителів та учнів, інформаційними матеріалами вебінарів та онлайн-семінарів, курсів психосоціальної підтримки, анонсами платформ з психологічної підтримки тощо.

Беручи до уваги, що освітній процес у закладах освіти може відбуватися за різними формами організації процесу навчання (очна, дистанційна (сімейна, індивідуальна, екстернатна) та змішана), доцільним буде керуватися нормативними документами, зокрема:

- Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [8];

- Положенням про індивідуальну форму здобуття повної загально середньої освіти [6];
- Методичними рекомендаціями щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні [12];
- Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти [9] та іншими документами чинного законодавства.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», у 2023-2024 навчальному році у 5-6-х класах продовжується реалізація Державного стандарту базової середньої освіти [13], Типової освітньої програми для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10], модельних навчальних програм з природничої освітньої галузі, що розміщені на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/aacbo>) та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/byzbw>).

Ефективність реалізації Державного стандарту базової середньої освіти обумовлюється побудовою освітнього процесу в закладі освіти на основі визначених у ньому ціннісних орієнтирів та необхідністю упровадження технологій, методів і прийомів роботи, що орієнтовані на формування в учнів ключових компетентностей (компетентнісний потенціал природничої освітньої галузі зазначено у додатку 9 до Державного стандарту базової середньої освіти), наскрізних умінь, вимог щодо обов'язкових результатів навчання учнів у природничій освітній галузі (визначені у додатку 10 до Державного стандарту базової середньої освіти).

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10] на вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі у 5-х класах рекомендовано 70 год/рік (2 год/тижд).

У 6-х класах реалізація природничої освітньої галузі відбувається за допомогою інтегрованих курсів («Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля») та вивченням навчального предмета «Географія», на що загалом відводиться – 140 год/рік (4 год/тижд). Проте, урахувавши особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів (наприклад, у перспективі планується поглиблене вивчення предметів певної освітньої галузі), адміністрація закладу освіти може виділити максимальну або мінімальну кількість навчальних годин на освітню галузь, зокрема:

- у 5 класі – максимальна кількість годин 105 год/рік (3 год/тижд), мінімальна – 52,5 год/рік (1,5 год/тижд);

- у 6 класі – максимальна кількість годин 175 год/рік (5 год/тижд), мінімальна – 70 год/рік (2 год/тижд). Звертаємо увагу, що розподіл годин між інтегрованим курсом (одним із обраних у закладі освіти: «Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля») та предметом «Географія» відбувається у закладі освіти з урахуванням індивідуальних освітніх потреб учнів.

Нагадуємо, що на адаптаційному циклі базової середньої освіти вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі забезпечується змістом модельних навчальних програм інтегрованих курсів, зокрема:

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.) (<https://cutt.ly/2LiT2CL>);

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О.С.) (<https://cutt.ly/3LvTd1v>);

– «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т.В.) (<https://cutt.ly/DLvTDHm>);

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р.В., Каліберда М.С., Григорович О.В., Фіцайло С.С.) (<https://cutt.ly/1LvYeQ6>);

– «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж.І., Засекіна Т.М., Лашевська Г.А., Яценко В.С.) (<https://cutt.ly/jLvYbgb>);

– «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.) (<https://cutt.ly/ULvIynG>).

Процес опанування навчального матеріалу інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в 5-х класах у 2023-2024 навчальному році є тотожним 2022-2023 н.р. Тому, для реалізації модельних навчальних програм/навчальних програм з предмета, чинними залишаються методичні рекомендації 2022-2023 навчального року, що розміщені на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<http://surl.li/jwpan>).

Наголошуємо, що організація процесу навчання учнів 6 класів закладів загальної середньої освіти має продовжуватися за обраними у 5 класі модельними навчальними програми (модельна навчальна програма має бути реалізована протягом повного адаптаційного циклу навчання). Акцентуємо увагу, що на основі модельної навчальної програми та обраного вчителем навчально-методичного комплексу (підручник, авторські методичні рекомендації, щодо реалізації модельної навчальної програми, тощо), кожен учитель розробляє власну навчальну програму, із урахуванням особливостей організації процесу навчання (формат навчання, можливості реалізації практичної складової модельної навчальної програми, запропоновані авторами модельних навчальних програм види навчальної діяльності тощо). Вимоги щодо структурних компонентів навчальної програми визначає педагогічна рада закладу освіти.

Зазначаємо, що електронні варіанти підручників для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти, що мають гриф Міністерства освіти і науки України (накази Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти», від 03.04.2023 № 376 «Про внесення зміни до Переліку підручників для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України») розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» у вкладках «Електронна бібліотека ІМЗО» → «Електронні версії підручників» (<https://lib.imzo.gov.ua/>). Також, для зручності й швидкого пошуку цифрового освітнього контенту, за допомогою якого можна ефективно організувати процес навчання на адаптаційному циклі базової середньої освіти, на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти створено

рубрику «Куферок корисних застосунків», у якій структуровано навчальний контент за розділами: модельні навчальні програми, підручники, навчально-методичні посібники, онлайн ресурси, освітні платформи (<http://surl.li/gehdx>).

Імплементуючи ідею Концепції «Нова українська школа» [15] у природничу освітню галузь, рекомендуємо вчителям будувати освітній процес урахуваючи потребу в:

- прогнозуванні очікуваного результату навчальної діяльності з кожної теми, на основі визначених у модельних навчальних програмах та Державному стандарті (додаток 10), що дасть можливість розробити прозорі критерії оцінювання рівнів досягнення навчальних результатів учнів;

- формуванні ключових і предметної компетентностей, інтегруючи зміст навчального матеріалу, визначений модельними навчальними програмами, засобами використання відповідного навчального контенту (теоретичний матеріал, завдання і вправи, використання відеоресурсів та інтернет-джерел, тематика дослідницьких робіт);

- реалізації актуальних інноваційних технологій навчання (інформаційно-комунікаційна, проблемного та проєктного навчання, розвитку критичного мислення, змішаного навчання, інтерактивного навчання тощо);

- застосуванні різних методів навчання (словесні, наочні, практичні), з метою формування комунікативних навиків;

- упровадженні особистісно орієнтованого підходу до організації освітнього процесу (дотримання принципу дитиноцентризму, урахування особистих потреб дитини та її фізичне місце перебування (перебування на території України чи за кордоном, навчаючись у двох школах), особливості сприйняття навчального контенту (аудіалісти, кінестети, візуалісти);

- організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, з метою формування вміння навчатися протягом життя;

- використанні елементів здоров'язберезувальних технологій (фізкультхвилинки, вправи для емоційного розвантаження, зорова гімнастика, чергування видів навчальної діяльності, регламентування часу роботи за комп'ютером (за умови дистанційного навчання) тощо);

- реалізації оперативного зворотного зв'язку, через рефлексію та саморефлексію, з метою впровадження елементів формувального оцінювання рівнів досягнення навчальних результатів учнів.

Формування знань, умінь, навиків та власного досвіду, під час вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі, має забезпечуватися використанням навчального обладнання. Нагадуємо, що в разі його придбання, воно має відповідати Типовому переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій [7]. У разі відсутності такої можливості, можна скористатися обладнанням, наявним у навчальних кабінетах (біології, географії, фізики, хімії) закладу освіти. Також, нагадуємо про доцільність використання електронних засобів візуалізації будови об'єктів живої і неживої природи, процесів та явищ, що відбуваються в природі, це, зокрема:

- сайт PhET, на якому розміщено інтерактивні симуляції, що використовують для навчального моделювання об'єктів природи та процесів, які в ній відбуваються (<https://cutt.ly/3Z1YZSX>);

– програмне забезпечення від компанії Mozaik, що містить цифрові підручники, зошити, анімовані презентації, інтерактивний зміст (3D-сцени, навчальні програми, відео, ілюстрації, анімації, вправи тощо) із навчальних предметів природничої освітньої галузі (<https://www.mozaweb.com/uk/>);

– цифровий е-додаток (відеотека) до підручників «Природничі науки», для 5-х та 6-х класів (<https://cutt.ly/dZlFgTu>).

Ураховуючи тривалий період перебування учнів на дистанційному та змішаному форматах навчання, є підстави прогнозувати наявність освітніх втрат у здобутті предметних знань, умінь, навиків та досвіду, а отже, і про недоотримання можливостей для формування ключових компетентностей і наскрізних умінь. Тому, рекомендуємо на початку навчального року провести у 5-6 класах діагностичні роботи, з метою визначення/встановлення цих втрат, та розглянути на засіданнях професійних спільнот учителів закладу освіти/територіальної громади можливості їх компенсування (наприклад, створення груп або класів для учнів, які потребують додаткового вивчення навчального предмету; перегляд та адаптація учнів до умов навчальних програм; розроблення додаткового контенту з ключових навчальних тем тощо). Більш детально з можливостями компенсування освітніх втрат можна ознайомитися за допомогою матеріалів Українського центру оцінювання якості освіти «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (<http://surl.li/gkswk>).

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що оцінки мають слугувати для аналізу індивідуального прогресу учнів та плануванню індивідуального темпу їхнього навчання, а не ранжуванню здобувачів освіти. Саме з акцентом на це і рекомендуємо підходити виважено до організації системи оцінювання під час вивчення інтегрованих курсів. Основними нормативними документами, якими має керуватися вчитель з цього питання, це:

- стаття 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2];
- Державний стандарт базової середньої освіти (орієнтовано на ключові компетентності, наскрізні уміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання) [13];
- методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти [11].

З методичними рекомендаціями Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо організації системи оцінювання у 5-6-х класах можна ознайомитися, опрацювавши:

– методичні рекомендації до методичного порадилика «Оцінювання учнів 5-х класів під час вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі НУШ» (<http://surl.li/jwspp>) та його відеозапис (<http://surl.li/jwsrj>);

– матеріали обласного науково-методичного семінару «Актуальні питання щодо реалізації модельних навчальних програм природничої освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти під час адаптаційного циклу навчання у «Новій українській школі» (теми: «Формувальне оцінювання як засіб реалізації інтегрованого підходу до навчальних досягнень учнів», «Використання ІКТ-технологій для формувального оцінювання учнів під час реалізації модельних навчальних програм природничої освітньої галузі на адаптаційному циклі навчання базової середньої освіти») (<http://surl.li/jwszo>).

Під час заповнення у класному журналі сторінок, відведених для інтегрованого курсу («Пізнаємо природу», «Природничі науки» або «Довкілля») рекомендуємо керуватися діючими на даний час нормативними документами, зокрема:

- інструкцією з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів [4];
- указівками до ведення класного журналу (додаток 2) [5];
- методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти [11].

Також, діючими є методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5-х класах: природнича освітня галузь (додаток 3 до листа Сумського ОШПО) [3], що розміщений на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти у рубриці «Куферок корисних застосунків» (<http://surl.li/fcldz>). За умови ведення у закладі освіти електронного журналу, рекомендуємо керуватися технічними вимогами програмного засобу, який використовується.

За для ефективної організації освітнього процесу з інтегрованих курсів природничої освітньої галузі на адаптаційному циклі навчання базової середньої освіти, також рекомендуємо вчителям опрацювати матеріали методичного посібника «Природнича освітня галузь : 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» (укладач А.В. Метейко; за редакцією І.В. Удовиченко) [14].

Використані та основоположні джерела

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (м. Київ від 25.04.2019 № 2704-VIII зі змінами та доповненнями). URL: <https://cutt.ly/GX7keOx>

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Київ, 16.01.2020 № 463-IX). URL: <https://cutt.ly/OXrduYl>.

3. Лист Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ». URL: <http://surl.li/fcldz>

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів». URL: <http://surl.li/abrgv>

5. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 10.05.2011 № 423 «Про затвердження єдиних зразків обов'язкової ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0423736-11#Text>

6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 № 8 «Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій». URL: <http://surl.li/qwsj>

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання». URL: <https://cutt.ly/oZXQbaY>.

9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://cutt.ly/rHyZv09>.

11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/jxniH>

12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text>.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/WHyJPDi>.

14. Природнича освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи: методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / уклад. А.В. Метейко; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2022. 88 с. URL: <http://ir.soippo.edu.ua/handle/123456789/393>.

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs>.

16. Указ Президента України від 26.07.2023 № 451/2023 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». URL: <http://surl.li/eahch>.

Методист природничої освітньої галузі
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

А.В. Метейко

(Підпис наявний в оригіналі)